

Strīdi par pieejamību

Žurnālistu prakse
un informācijas
brīvības politika
Baltijas valstīs

Dionizas Litvaitis
Dr. Halliki Harro-Loit
Anastasija Tetarenko-Supe
Karolis Vyšniauskas
Henry-Laur Allik

Strīdi par pieejamību

Žurnālistu prakse un informācijas brīvības politika Baltijas valstīs

Pētījuma kopsavilkums un politikas rekomendācijas

Dionizas Litvaitis
Dr. Halliki Harro-Loit
Anastasija Tetarenko-Supe
Karolis Vyšniauskas
Henry-Laur Allik

Pirmo reizi izdevusi Balticada Investigations Studio 2023. gadā
Tulkojums latviešu valodā

Pilns pētījums: www.disputesoveraccess.eu

DOI: doi.org/10.58009/aere-perennius0077

Izdevējs šim pārskatam piešķir Creative Commons licenci – Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0). Saskaņā ar šīs licences no-teikumiem ikviens var bez maksas kopēt, pielāgot un plaši izplatīt materiālu jebkurā formātā; ar nosacījumu, ka viņi skaidri norāda, kur ir veiktas izmaiņas no sākotnējā materiāla, un atzīst Balticada Investigations Studio kā veido-tāju, kā arī nodrošina saiti uz ziņojumu vietnē www.disputesoveraccess.eu.

2023 © Balticada Investigations Studio

Pētījumu par žurnālistu praksi un informācijas atklātības politiku Baltijā izstrādāja "Balticada Investigations Studio" sadarbībā ar organizāciju "Reportieri bez robežām".

"Balticada Investigations Studio" ir bezpeļņas un nevalstiska organizācija, kas veido pētniecības un izglītības programmas, kuru mērķis ir izpētīt mūsu politisko realitāti veidojošo hegemonisko zināšanu neskaidrās robežas.

"Reportieri bez robežām" ir starptautiska bezpeļņas nevalstiska organizācija. Tā veicina ikviena cilvēka tiesības piekļūt bezmaksas un uzticamai informācijai, darbojas žurnālistikas brīvības, plurālisma un neatkarības labā un aizstāv tos, kuri iemieso šos ideālus.

Šis pētījums bija iespējams, pateicoties:

Canada

TRINITY JUREX
TALLINN RIGA VILNIUS

Saturs

1	Galvenie secinājumi	7
<hr/>		
2	Par pētījumu	9
<hr/>		
3	Secinājumi / piezīmes par informācijas pieejamību un žurnālistikas ilgtspēju	12
<hr/>		
4	Rekomendācijas / Reģionālie principi	17
	Rekomendācijas Lietuvai	21
	Rekomendācijas Latvijai	22
	Rekomendācijas Igaunijai	23
<hr/>		

Pētījums "Strīdi par pieejamību" apskata informācijas pieejamības mehānismu efektivitāti Igaunijā, Latvijā un Lietuvā, kā arī cenšas nodrošināt bāzi politikas izmaiņām, kas sekmētu Baltijas valstu žurnālistikas ilgtspēju. Pētnieki, kas strādājuši pie šī pētījuma, tā tapšanas laikā pielietoja dažādas metodes, tostarp "kabineta pētījumu", gadījuma studijas un salīdzinošo analīzi. Pētījuma empiriskā komponente analizē un kontekstualizē 15 strīdus starp žurnālistiem un ierēdņiem saistībā ar informācijas ievākšanas ierobežojumiem. Pētījumā secināts, ka Baltijas valstīs informācijas pieejamības mehānisms atšķiras dažādos aspektos. Pētījumā arī tiek apskatītas labākās un apšaubāmākās prakses, kā arī pievērsta uzmanība izaicinājumiem, ar kuriem žurnālisti un ierēdņi saskaras dažādās valstīs. Pētījuma noslēdzošā daļa piedāvā valstīm pielāgotas politikas rekomendācijas par to, kā padarīt Informācijas atklātības režīmus funkcionējošus, neskatoties uz atklātu un arvien vairāk konfrontējošu informācijas vidi, un ierosina reģionālo principu kopumu, kas palīdzētu padarīt informācijas pieejamības mehānismu efektīvāku.

Rīcības komiteja

Vytautas Kernagis - bijusī Saeimas Cilvēktiesību un sociālo lietu komisijas Mediju politikas apakškomisijas priekšsēdētāja

Vytautas Kernagis - Lietuvas parlamenta Kultūras komitejas loceklis, Lietuva

Dr. Andres Jõesaar - Igaunijas Kultūras ministrijas padomnieks (mediji)

Prof. Dr. Anda Rožukalne - Rīgas Stradiņa universitātes Komunikācijas fakultātes profesore, Latvijas Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombude

Dr. Ragne Kõuts-Klemm - asociētā profesors žurnālistikas socioloģijā, Tartu Universitātes Sociālo studiju institūta pētniecības un attīstības vadītāja vietnieks, Igaunija

Dr. Salla Nazarenko - Somijas Žurnālistu savienības starptautiskais ombuds, Somija

Viktoras Daukšas - "Debunk.org" vadītājs, Lietuva

Nino Japarashvili - vecākā zināšanu un kvalitātes amatpersona uzņēmumā "Free Press Unlimited", Nīderlande

Rugilė Trumpytė - Atbildības eksperte, Daudzveidības hartas izpilddirektore, Lietuva

Natalija Bitiukova - juriste, datu aizsardzības speciāliste IKEA | CIPP/E, CIPM, FIP, Dānija

Helle Tiikmaa - Igaunijas Žurnālistu savienības valdes priekšsēdētāja, Igaunija

Dainius Radzevičius - Lietuvas Žurnālistu savienības vadītājs, Lietuva

Marius Dragomir - Spānijas Mediju un žurnālistikas pētniecības institūta direktors

Erik Halkjaer - organizācijas "Reportieri bez robežām" vice-prezidents Zviedrijā, Zviedrijā

Aurelija Rutkauskaitė - partnere, advokāte, patentu pilnvarotā uzņēmumā "Trinity Jurex", Lietuva

Ziņojuma komanda

Pētniecības vadītājs un galvenais pētnieks - **Dionizas Litvaitis** - ārštata žurnālists un mediju pētnieks, Somija/Lietuva

Pētniece **prof. Dr. Halliki Harro-Loit** - žurnālistikas profesore Tartu Universitātē, Igaunijā

Pētnieks **Karolis Vyšniauskas** - Nara.It redaktors, Lietuva

Pētniece un tulkoātāja latviešu valodā **Anastasija Tetarenko-Supe** - Nacionālās informācijas aģentūras LETA redaktore, Latvija

Pētnieks **Henry-Laur Allik** - ārštata žurnālists, Igaunija

Līdzdarbojošā pētniece **Dr. Mari-Liisa Parder** - zinātniskā līdzstrādniece Tartu Universitātē, Igaunijā

Zinātniskā redaktore **Dr. Gintarė Pocė** - pētniece Vītauta Dižā universitātē, Lietuva
Metodoloģijas konsultante **Dr. Klinta Ločmele** - Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūta pētniece

Valodu redaktors **Richard Schofield** - ārštata redaktors, Lietuva

Korektors **Noah Brehmer** - redaktors "Endash Proofreading Cooperative", Lietuva

Galvenie secinājumi

- Situācija ar piekļuves informācijai mehānismiem visās trijās pētītajās valstīs ir diezgan atšķirīga. Lai gan ierēdņi visās Baltijas valstīs saskaras ar līdzīgām problēmām, šķēršļi, ar kuriem saskaras žurnālisti, mēģinot piekļūt publiskai informācijai, nav vienādi.
- Neraugoties uz līdzīgo kultūras, ekonomisko un ģeopolitisko kontekstu, pētījumā konstatēti atšķirīgi faktoru kopumi, kas nosaka informācijas pieejamības mehānismu zemo efektivitāti Igaunijā, Latvijā un Lietuvā, proti: neformāla lēmumu pieņemšana, nepareiza noteikumu interpretācija, datu privātuma virzienā vērsti motīvi, kā arī uzticēšanās un diskusiju trūkums
- Igaunijā ir visefektīvākais informācijas atklātības mehānisms. Tā efektivitāti pamatā nosaka viens formāls faktors: vienkārša, viegli saprotama un izmantojama informācijas pieejamības pārsūdzības procedūra. Attiecīgi Lietuvas mehānisma zemākā efektivitāte attiecībā uz piekļuvi informācijai ir saistīta ar tās smagnējo pārsūdzības procesu.
- Piecpadsmit strīdu analīze rāda, ka informācijas turētāji visās trijās Baltijas valstīs nepareizi interpretē un kļūdaini komunicē savu pienākumu atklāt informāciju. Rezultātā valsts institūcijas, neatkarīgas valsts aģentūras, valsts uzņēmumi un privātie nodibinājumi, ko finansē valsts, piemēro vienu un to pašu regulējumu informācijas atklātībai, taču atšķirīgos veidos. Piemēram, Latvijā un Igaunijā valstij piederošas organizācijas nereti pasniedz komercnoslēpumu ierobežojumus kā absolūtus; Latvijā ierēdņi nekritiski ievēro drošības iestāžu norādījumus; Lietuvā ierēdņi bieži ignorē pamatprincipus un nepareizi interpretē vispārējās informācijas sniegšanas procedūras.

· Vislielākās privilēģijas (salīdzinot ar vispārējo populāciju), mēģinot piekļūt publiskai informācijai, ir žurnālistiem Lietuvā. Tomēr šādas privilēģijas nenozīmē informācijas atklātības mehānismu efektīvāku funkcionēšanu. Tieši pretēji, pētījumā Lietuvas mehānisms novērtēts kā tāds, kam nepieciešami lielākie uzlabojumi, salīdzinot ar pārējām Baltijas valstīm. Lietuvā vairāku normatīvo privilēģiju un daudzpusīga informācijas atklātības pārsūdzības mehānisma kombinācija rada sarežģītu normu tīklu, ko žurnālistiem ir grūti izprast.

· Vērtējot vispārējo informācijas pieejamības mehānismu efektivitāti Baltijas valstīs, empīrisko datu analīze atklāj, ka vienkāršas un uz specifisku problēmu orientētas informācijas atklātības apstrīdēšanas procedūras nevis profesionālās privilēģijas nosaka minētā mehānisma efektivitāti.

· Resursu un kompetenču trūkums, kā arī ierēdņu pretestība nosaka žurnālistu nevēlēšanos un nespēju apstrīdēt publiskās informācijas neizpaušanu. Tādējādi strīdus praktizē tikai daži pieredzējušākie un apņēmīgākie žurnālisti Baltijas valstīs.

· Dažos gadījumos strīdi rada juridiskus precedentus. Tomēr biežāk izmaksas un risks, ar ko saskaras žurnālisti, apstrīdot publiskas informācijas neizpaušanu, rada personiskus zaudējumus un karjeras grūtības, piemēram, nepieciešamību izturēt sociālo spiedienu vai konfliktu ar vadību, vai dažos radikālos gadījumos – lēmumu galu galā mainīt profesiju.

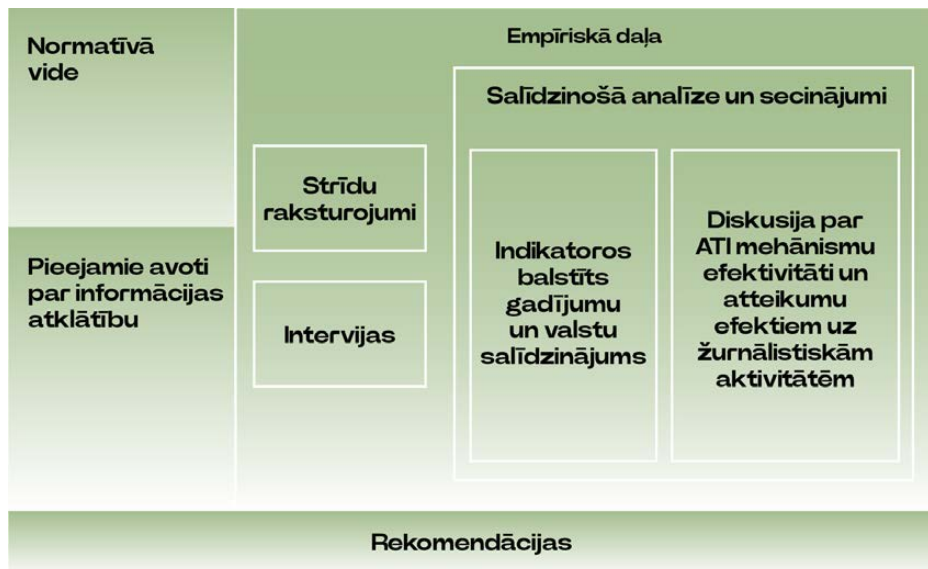

Par pētījumu

Pētījumā vērtēta informācijas pieejamības mehānisma efektivitāte žurnālistiem Baltijas valstīs un piedāvātas rekomendācijas to uzlabošanai. Pētījuma struktūra piedāvāta zemāk esošā grafikā.

Tabula Nr. 1 – Pētījuma struktūra

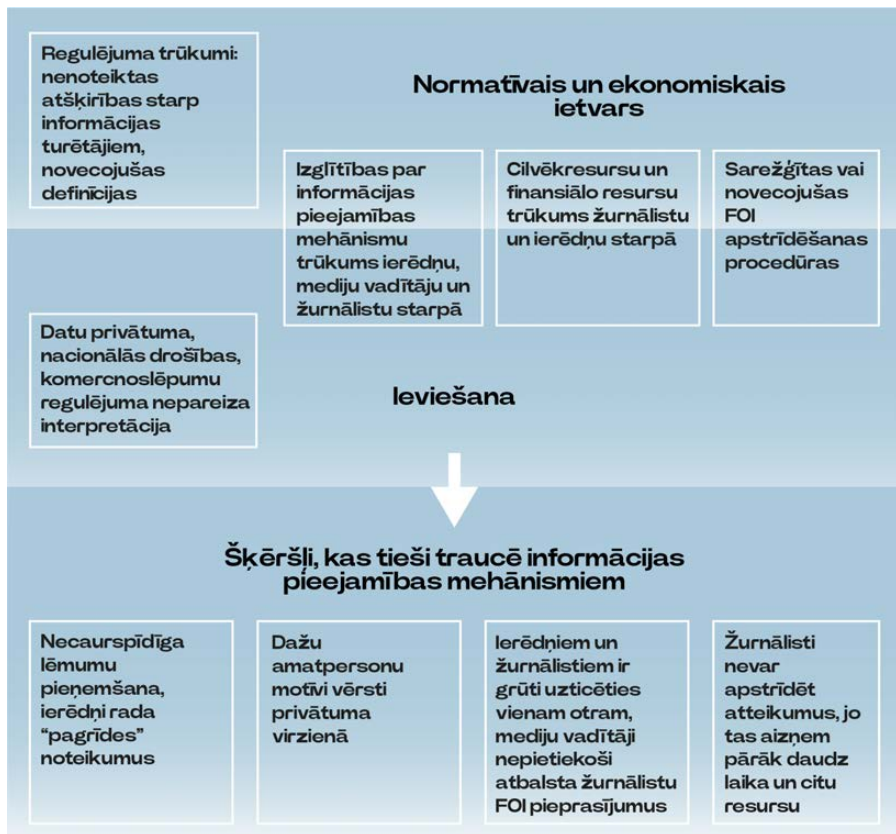
Pētījuma empīriskā daļa analizē un kontekstualizē strīdus starp žurnālistiem un ierēdņiem saistībā ar informācijas vākšanas ierobežojumiem. Strīdu gadījumi balstīti intervijās, kas īstenotas ar strīdu dalībniekiem, viņu korespondencē ar regulējošajām institūcijām un avotiem medijos. Analizētie strīdi uzskaitīti zemāk esošajā tabulā.

Tabula Nr. 2 – Pētījumā analizētie strīdi un to ilgums (pasvītots, kad žurnālists ieguva vai daļēji ieguva informāciju).

Strīdi un to ilgums / Valstis	Strīdu gadījumi					
	Īsi	Ilgā mazāk par sešiem mēnešiem		Ilgā vairāk par sešiem mēnešiem		
Igaunija	5G vēstule	Alkohola tirdzniecība	Aizsargātās sugas	Oglekļa neitralitāte	Timber Prices	
Latvija		Padomju pieminēklī	Žurnālista profils	Partijas finanses	Slēptā reklāma	Meža audits
Lietuva		Būvniecības atļauja	Tranzīta sankcijas	Covid-19 aizsargtērpi	Ģimenes lietas	Dzēstie ieraksti

Pētījuma komanda veica salīdzinājumu starp valstīm un katrā gadījumā atsevišķi, pamatojoties uz deviņu izvēlēto rādītāju analīzi: laika posms, žurnālista pieredze, institucionālais un kopienas atbalsts, pārsūdzības procedūras vienkāršība, lēmuma pieņemšanas procesa izklāsts, strīda posms, redakcijas lielums, strīda intensitāte un izšķiršana.

Pēc salīdzinošās analīzes pētījumā apskatīti divi aspekti, kas nosaka žurnālistikas sociālās misijas ilgtspēju: piekļuves informācijai mehānismu efektivitāte un atteikumu sniegt informāciju ietekme uz žurnālistikas darbību. Pētījums piedāvā ieguldījumu diskusijā par Baltijas valstu žurnālistiku, aplūkojot būtiskākās problēmas, kas kavē piekļuves informācijai mehānismu efektivitāti un ar kurām saskaras abas strīdā iesaistītās puses. Informācijas pieejamības mehānismu kavējošo šķēršļu vizuāls apkopojums ir attēlots zemāk redzamajā grafikā.

Pētījums noslēdzas ar atteikumu sniegt informāciju efektu uz žurnālistiskajām aktivitātēm analīzi. Efekti kategorizēti trīs grupās un raksturoti nošķirtās skecijās. Diskusija par šķēršļiem un efektiem ir ilustrēta ar reālās dzīves piemēriem no analizētajiem strīdu gadījumiem.

Visbeidzot, balstoties gadījumu analīzes rezultātos, pētījumu komanda sadarbībā ar Rīcības komiteju* piedāvā reģionālas un nacionālas politikas rekomendācijas un ieteikumus informācijas pieejamības mehānisma uzlabošanai. Mēs uzskatām, ka šādi uzlabojumi veicinātu ilgtspējīgāku žurnālistiku Baltijas valstīs.

* Pētījuma Rīcības komiteja sastāv no divu veidu ieguldītājiem: a. Baltijas mediju ekosistēmā ieinteresētās puses un b. eksperti. Viena persona var pārstāvēt arī abus veidus, taču viņi tika uzziņināti galvenokārt vienas no šīm īpašībām dēļ. Ieinteresēto pušu vidū ir žurnālistu organizāciju pārstāvji, valsts institūciju pārstāvji, politiķi. Eksperti pārstāv mediju politikas, preses brīvības, datu privātuma un informācijas drošības jomas. Abas grupas ir šeit, lai dalītos savās teorētiskajās un praktiskajās zināšanās un padomos par pētījuma attīstību.

Secinājumi / piezīmes par informācijas pieejamību un žurnālistikas ilgtspēju

Lai arī trīs Baltijas valstis kopš 20. gadsimta 90. gadiem ir izvēlējušās atšķirīgus ceļus plašsaziņas līdzekļu regulējuma jomā, mediju nozares saskaras ar līdzīgiem izaicinājumiem: tostarp pretdarbība Krievijas dezinformācijas uzbrukumiem; sabiedrisko mediju finansēšana; pielāgošanās datu privātuma regulējumam un digitālajai pasaulei kopumā. Pētījumā aplūkots viens svarīgs temats preses brīvības un tiesību uz informāciju krustpunktā, proti, piekļuves informācijai mehānismu efektivitāte. Identificētie strīdi un šķēršļi, ar kuriem saskaras abas strīdus puses, liecina, ka situācija šajās trijās valstīs ir diezgan atšķirīga.

Visās trijās Baltijas valstīs informācijas atklātības pieprasījumu iesniegšanas un atbildēšanas procedūras ir diezgan vienkāršas. Intervijas ar pētījuma informantiem parādīja, ka ierēdņi saskaras ar līdzīgiem izaicinājumiem, piemērojot FOIA*, lai nodrošinātu žurnālistus ar informāciju, pat ja apstākļi ir diezgan atšķirīgi, piemēram, tikai vienā valstī ir īpašs medijiem domāts likums, un katrā valstī ir atšķirīgi atbildes sniegšanas nosacījumi. Konstatējama nespēja izskatīt steidzamus pieprasījumus; tie pieprasa izgūt datus no citiem informācijas turētājiem; trūkst kompetences, lai risinātu sadursmes starp privātiem datiem, biznesa noslēpumiem un likumīgām sabiedrības interesēm.

Tomēr, analizējot strīdus kopumā, pētījums rāda, ka žurnālisti trīs valstīs saskaras ar atšķirīgiem šķēršļiem, vienlaikus saskaroties ar vienu līdzīgu problēmu: informācijas iegūšana prasa pārāk daudz laika. To apliecina vairāki pētījuma informanti. No tā izriet specifiski izaicinājumi informācijas pieejamības mehānismos. Igaunijā žurnālisti pamatā saskārās ar regulējuma trū-

* Freedom of Information Acts - tulkojums no angļu valodas.

kumiem, Latvijā biežāk konstatēti strīdi par ierobežojumiem, kas saistīti ar drošību. Tikmēr Lietuvas gadījumā vairums izskatītajos strīdos iesaistīto žurnālistu saskārās ar procedurālām manipulācijām. Šādas atšķirības var noteikt gan dažādās normatīvās vides, gan arī praktiskā līmenī: žurnālistu pašcieņa, attiecības starp žurnālistiem un redakcijas darbiniekiem un uzticēšanās starp ierēdņiem un medijiem.

Pēc piekļuves informācijai mehānismu žurnālistiem Baltijas valstīs izpētes pētījumā secināts, ka to efektivitāte rada bažas divās Baltijas valstīs: Latvijā un Lietuvā, kur žurnālistiem ir vairāk formālu privilēģiju nekā Igaunijā, taču tas neietekmē informācijas pieejamības mehānismu kvalitāti. Lielākā atšķirība un dažādu efektivitātes līmeņu iemesls ir apelācijas procesā. Apelācijas procedūras žurnālistiem ir vispārīgas, t.i., tādas pašas kā visiem pārējiem parastajiem pilsoņiem visās trīs valstīs. Taču institūcijas, kas pieņem šādas sūdzības, ir dažāda veida, tāpēc arī pārsūdzēšanas procesi un rezultāti ievērojami atšķiras. Tikai Igaunijā ir konkrētai problēmai piemērota pārsūdzības procedūra, kas galu galā padara tās mehānismu efektīvāku.

Kardināla problēma Latvijā un Lietuvā ir tā, ka žurnālisti (un citas personas, kas veic žurnālistisko darbību) ir apgrūtināti ar nederīgām pārsūdzības procedūrām. FOIA pārsūdzības mehānisma otrais posms abās valstīs, šķiet, nedarbojas pienācīgi. Latvijā tas tiek uzskatīts par formalitāti. Lietuvas gadījumā procedūra ir pārāk mulsinoša, lai mehānisms darbotos efektīvi. Abās valstīs tas nepalīdz produktīvi dalīties ar informāciju, bet drīzāk iztukšo resursus abām strīdus pusēm. Intervijas ar žurnālistiem apstiprina, ka Latvijā un Lietuvā institūcija, kurai žurnālisti uzticas un kuru uzskata par ietekmīgu, ir tiesa. Starp analizētajiem strīdiem ir piemēri (**Covid-19 aizsargtērpi**), kad žurnālisti Lietuvā izlaiž otro pārsūdzības posmu. Tikmēr Latvijā pārsūdzības otro posmu nevar izlaist. Līdz ar to strīdos iesaistītie žurnālisti pauž neapmierinātību (**Slēptā reklāma**), jo viņiem nav citas izvēles, kā vien iziet šo procedūras soli.

Galvenās neskaidrības Igaunijā nosaka pelēkās zonas, kad runa ir par informācijas turētājiem, kas ir nevis valsts iestādes, bet gan valsts uzņēmumi. Šādos gadījumos Igaunijas FOIAs ieviešanas iestāde nevar veikt savu darbu, jo tai nav pilnvaru izdot nolēmumus par komercnoslēpumiem. Piemēram, strīdā "**Koknes cenas**", kur teikts, ka valsts uzņēmumiem nav tādu pašu pienākumu, daloties ar informāciju, kā citām valsts organizācijām.

Vēl viens svarīgs pētījuma secinājums ir tas, ka visās Baltijas valstīs tikai ļoti ierobežots skaits pieredzējušu žurnālistu vēlas un spēj regulāri iesaistīties strīdos par informācijas pieejamību. Lielākā žurnālistu kopienas daļa apstrīd atteikumus sniegt informāciju tikai izņēmuma gadījumos. Viņi nespēj īstenot šo procesu gan prasmju, gan motivācijas un laika trūkuma, gan arī redakcijas atbalsta un citu faktoru dēļ.

Gadījumu analīze liecina, ka žurnālisti, kuri pārstāv mazas redakcijas vai kuriem nav redakcijas vai kopienas atbalsta, parasti izvairās no pārsūdzības mehānisma izmantošanas. No septiņām Baltijas valstu lietām, kurām bija spēcīgs institucionāls vai tīkla atbalsts, visi septiņi strīdi sasniedza galīgo posmu – tiesu. Septiņi strīdi no visām Baltijas lietām tika novērtēti kā strīdi ar vidēju atbalstu. Pētījumā konstatēts, ka neviens no tiem nerasniedza tiesas posmu un tikai četri no tiem sasniedza strīda otro posmu. Turklāt tiesas fāzi nebija sasniedzis neviens žurnālists, kas strādā mazās redakcijās vai individuāli.

Piekluves informācijai mehānisms darbojas, ja žurnālisti ir gatavi ieguldīt papildu pūles. Dažos gadījumos pietiek ar publicitāti vai tiesas procesa draudiem, lai informācija tiktu izpausta. Tas ir satraucoši, jo liecina, ka dažos gadījumos ierēdņi žurnālistu darbu neuztver nopietni. Tas apstiprinās intervijās, kurās žurnālisti pauda neapmierinātību, ka ierēdņi neatklāj informāciju, jo cer, ka žurnālisti nogurs un padosies.

Sabiedrības rezonanse arvien biežāk kļūst par līdzekli, ar kura palīdzību žurnālisti cenšas panākt informācijas atklāšanu. Atklājot slepenības faktu, viņi cer iegūt piekļuvi, un šī stratēģija dažkārt darbojas. Tomēr cits jautājums ir, vai to var uzskatīt par daļu no efektīva mehānisma. Patiesībā tā ir atmaskošana un dažkārt pat kaunināšanas metode, kas pēc savas būtības ir konfrontējoša un tādējādi polarizējoša. Izņēmuma gadījumos tas var darboties un to var izmantot, tomēr pētījuma pētnieki neuzskata, ka tas varētu veicināt efektīvāku informācijas pieejamības mehānisma darbību. Žurnālistikas darbības ilgtspēju varētu uzlabot, samazinot šādu gadījumu skaitu un koncentrējoties uz efektīvu informācijas apmaiņas praksi.

No otras puses, analizēto strīdu starpā bijuši arī tādi gadījumi, kad žurnālisti, kas bija pietiekami drosmīgi, lai pārsūdzētu informācijas nesniegšanu, radīja legālu precedentu (**Koksnes cenas**), kas mainīja informācijas pieejamības ekosistēmu.

Tas ir svarīgs informācijas pieejamības mehānisma aspekts, jo ļauj žurnālistiem patstāvīgi palielināt savas darbības ilgtspēju. Piemēram, **aizsargājamo sugu gadījumā** žurnālistu neatlaidība noveda pie politikas korekcijas vides informācijas jomā, kas paredz, ka iestādēm nav tiesību to slēpt, tādējādi sagādājot mazāk problēmu žurnālistiem. Strīdi par **slēpto reklāmu un izdzēstajiem ierakstiem** ietekmēja komunikācijas politiku. Apstrīdot atteikumus, žurnālisti galu galā snieguši ieguldījumu informācijas pieejamības ekosistēmas uzlabošanā.

Negatīvā puse žurnālistiem saistīta ar to, ka viņi ir spiesti uzņemties ne tikai atbildību par mehānisma uzlabošanu, bet arī izmaksas un ar tām saistītos riskus, kas saistīti ar šādiem strīdiem. Divi Lietuvas žurnālisti norādīja uz pierē-

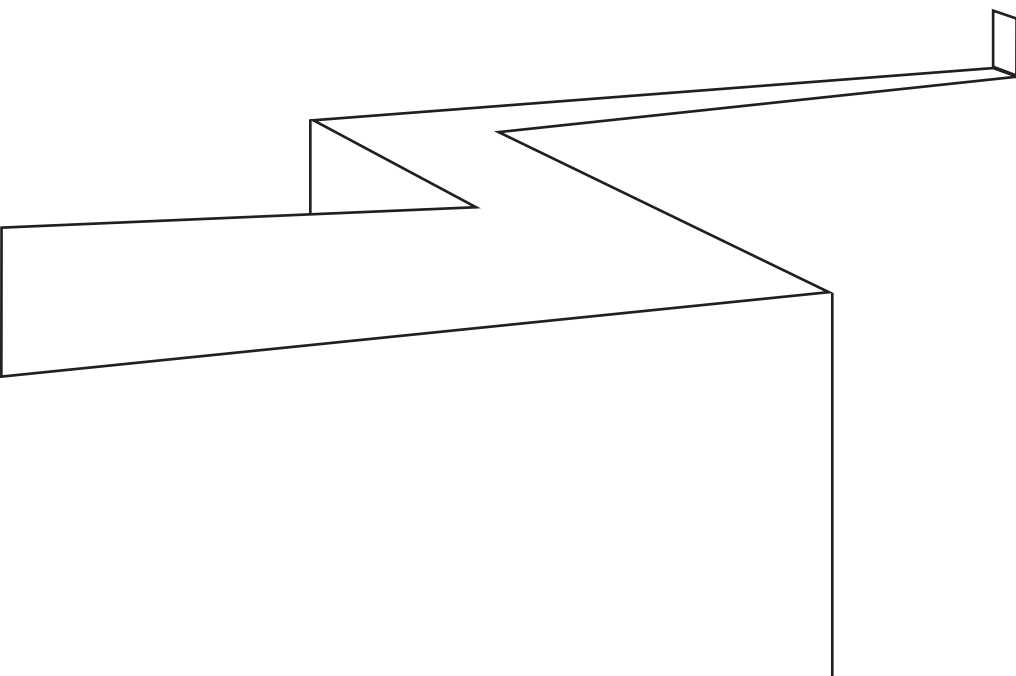
dzi, kas var kalpot par šādu risku un izmaksu ilustrāciju. Žurnālisti apgalvoja, ka ir iepazīnušies ar informācijas pieejamības mehānismu, bet arī atzina, ka to līdz galam praktizē reti, jo netic, ka sūdzības dos rezultātu. Šādas atteikšanās iemesls ir vilšanās par informācijas pieejamības mehānismu kopumā. Starp analizētajiem strīdiem ir viens gadījums, kad pēc strīda informācijas sniedzējs nolēma vispār pārtraukt darbu žurnālistikā.

Kopumā normatīvās vides un strīdu analīze ļauj apgalvot, ka žurnālistu privilēģiju formalizēšana neefektīvā informācijas pieejamības mehānismu. Žurnālistiem ir nepieciešams spēks, lai konfrontētu valsts ierēdņus gadījumos, kad tie nepareizi veic savu darbu. Tomēr žurnālista spēks ir ļoti atkarīgs no faktoriem, kas nav saistīti ar normatīvajiem aktiem, tostarp no personīgajām īpašībām, labas pārstāvniecības un vispārējām iezīmēm mediju vidē.

Empīrisku datu analīze atklāja šādas sakarības: jo mazāk profesionālo privilēģiju, jo mazāk sarežģītības; jo mazāk sarežģītības, jo efektīvāks mehānisms. Tādējādi pētījumā secināts, ka piekļuves informācijai mehānismu efektivitāti nosaka nevis žurnālistu privilēģijas, piekļūstot publiskajai informācijai, bet gan vienkāršas un konkrētām problēmām pielāgotas pārsūdzēšanas procedūras. Jo efektīvāks mehānisms, jo ilgtspējīgākas ir žurnālistikas iniciatīvas, kas vērstas uz sabiedrības interešu ievērošanu.

Izvērtējot vispārējo FOI tiesību aktu īstenošanu Baltijā, pētījumā secināts, ka nepieciešamie tiesību akti ir ieviesti un tos varētu sekmīgi piemērot ar dažiem papildinājumiem. Lietuvā normas, kas regulē žurnālistu piekļuvi informācijai, ir sīki izstrādātas, lai gan dažas no tām ir pārāk optimistiskas, lai tās varētu veiksmīgi ievērot. Tādējādi tās var dēvēt par deklaratīvām vai pat reālo situāciju ignorējošām. Latvijā žurnālisti savu darbību balsta uz informācijas pieejamības normām, kas stingrā tonī formulētas medijiem veltītā likumā. Tomēr dažu stingru apgalvojumu iespējamā īstenošana raisa izbrīnu. Piemēram, viens no pantiem nosaka, ka par žurnālistu darba kavēšanu var tikt piemērots liels naudas sods, taču tajā nav minēti piemēri konkrētiem kavējošajiem apstākļiem. Vai par atteikumu sniegt žurnālistiem informāciju varētu tikt piemērots 1000 eiro liels naudas sods? Igaunijā FOIA īstenošana ir vērsta uz vienlīdzību visiem un, ar vienu nelielu izņēmumu, neizšķir žurnālistus no pārējiem iedzīvotājiem. Tas var būt pareizi vai nepareizi, bet viens ir skaidrs: jēdziena „žurnālists” definēšanai, izvērtējot profesionālo darbību, nevis institucionālo piederību, jābūt pamatā tam, kā veidot mūsdienīgas attiecības starp ierēdņiem un ziņu medijiem. Šajā ziņā Lietuva un Latvija joprojām nedaudz iepaliek. Kā arī vispārīgāk, FOI likumi ir vismazāk un visgrūtāk piemērojami Lietuvā, nedaudz vieglāk - Latvijā, bet ievērojami vairāk piemērojami un daudz vieglāk izmantojami Igaunijā.

Visās trijās Baltijas valstīs diskusijas par to, kā tiesības uz piekļuvi informācijai būtu jāīsteno un jāpraktizē ziņu redakcijām un pētnieciskajiem žurnālistiem – galvenajiem mediju ekosistēmas dalībniekiem –, ir tikai pašā sākumā. Tās sākās trijās galvaspilsētās, un joprojām nenotiek mazākās pašvaldībās un reģionālajos ziņu medijos. Tomēr šis sākums ir daudzsološs. Cerams, ka pētījums varēja dot savu ieguldījumu ar savām atziņām un veicinās diskusiju.

Rekomendācijas / Reģionālie principi

Pētījumā rekomendēta sekojošu reģionā aktuālu problēmu risināšana, lai efektīvētu informācijas pieejamības mehānismus Baltijas valstīs.

Problēma: ierēdņiem ir grūti uzticēties žurnālistiem, kas pieprasa viņiem informāciju, mediju vadītāji neatbalsta savu žurnālistu informācijas atklātības pieprasījumus, un žurnālisti nesadarbojas tik daudz, cik varētu.

Mediju vadītājiem un īpašniekiem vajadzētu ņemt vērā, ka informācijas atklātības pieprasījumi ir būtiska ziņu medija darbības sastāvdaļa, un mudināt redaktorus atbalstīt žurnālistus iesniegt šādus pieprasījumus. Tas varētu rezultēties lielākās auditorijās un sekojošā peļņā. Lai tas kļūtu par realitāti, mediju vadītājiem un īpašniekiem būtu jāpiešķir līdzekļi juridiska atbalsta nodrošināšanai žurnālistiem, kuri iesaistīti informācijas izsniegšanas atteikuma apstrīdēšanā.

Izdevēju asociācijām būtu jāsadarbojas ar žurnālistu organizācijām, iniciējot plašu diskusiju sektorā par to, kā kopīgiem spēkiem uzlabot informācijas pieejamības mehānismu ieviešanu. Piemēram, izdevēju asociācijas varētu izveidot motivējošu mehānismu, stimulējot biedrus finansiāli atbalstīt savus darbiniekus, žurnālistus, kuri iesaistīti informācijas izsniegšanas atteikuma apstrīdēšanā.

Žurnālistiem būtu jāvēršas pie savām attiecīgajām Baltijas valstu žurnālistu apvienībām, lūdzot izveidot reģionālu sadarbības platformu, piemēram, konferences vai federācijas veidā, dialogam ar reģionālo plašsaziņas līdzekļu īpašniekiem par informācijas atklātības un citiem saistītiem jautājumiem. Tāpat būtu jāspēj dalīties savā profesionālajā pieredzē par piekļuves informācijai

mehānisma darbību un rast reģionālus risinājumus, lai cīnītos pret ārējiem dezinformācijas uzbrukumiem, kas tieši vērsti pret žurnālistu kopienām. Šādi uzbrukumi, kad informācijas karš tiek izmantots kā instruments, lai ļaunprātīgi izmantotu Baltijas valstu sasniegumus preses brīvības jomā, ir nozīmīgs iemesls neuzticībai visā mediju ekosistēmā.

Valstij, žurnālistu organizācijām un nevalstiskajām organizācijām, kas strādā ar dezinformācijas apkarošanu, būtu kopīgi jāizstrādā vadlīnijas, kā rīkoties ar informācijas pieprasījumiem, kuriem nepieciešama pārbaude. Šādās vadlīnijās būtu jāietver ne tikai pamatinstrumenti, piemēram, žurnālistu identitātes pārbaude gadījumos, kad ir apšaubāma identitāte vai motīvi, bet arī vispārēja instrukcija par to, kā pārredzami un vienlīdzīgi apstrādāt visus ziņu mediju pieprasījumus, lai netiktu pārkāptas sabiedrības tiesības uz informāciju.

Problēma: Ierēdņi veido paši savus nepamatotus noteikumus

Likumdevējiem vajadzētu pilnveidot informācijas atklātības likumus, skaidri nošķirot dažādus datu turētāju tipus: valsts vai valstij daļēji piederoši uzņēmumi, valsts finansēti privāti fondi, neatkarīgas aģentūras, tostarp identificējot atbildību, kas iestājas, izsniedzot informāciju žurnālistiem. Viņiem formāli jāpiešķir dažādi atklātības līmeņi un/vai prasības ir jāpadara vienādas, lai novērstu visas pelēkās zonas, kas rada pārpratumus.

Proaktīva datu izpaušana ir jāpadara par obligātu visu veidu ar valdību saistītām organizācijām neatkarīgi no tā, vai tās ir valsts mēroga, vai pilsētas īpašumā. Arī nacionālajos atvērto datu portālos Igaunijā*, Latvijā** un Lietuvā*** būtu jāiekļauj visu esošo institucionālo dokumentu reģistru saraksti. Vissvarīgākais – īstenojot proaktīvu informācijas izpaušanas praksi, visām trim Baltijas valstu valdībām būtu arī jāpublicē informācija par šādas izpaušanas rezultātiem. Pārskati par to organizāciju darbībām, kas ir atbildīgas par proaktīvu informācijas izpaušanu, būtu jāpublicē katru gadu, tajos iekļaujot atvērto datu portālu darbības analīzi un neapstrādātu datu kopas, kas ļautu intresentiem analizēt to lietojamību.

Valdības institūcijām, jo īpaši to komunikācijas deputartamentiem, savos statūtos vajadzētu ietvert informācijas nodrošināšanas raksturojumu, skaidri uzsverot, ka ierēdņiem uz žurnālistu pieprasījumiem ir jāatbild precīzi, atbildīgi un tik ātri, cik iespējams – pat ja nacionālais regulējums pieļauj kavēšanos. Šādiem statūtiem un procedūras raksturojošajām instrukcijām jābūt pieejamām institūciju mājaslapās (vēlams īpašās medijiem paredzētās vietnēs) līdzās to

* Igaunija, Igaunijas atvērto datu portāls <https://avaandmed.eesti.ee> (Piekļuve 2023 05 16)

** Latvija, Atvērte dati Latvijā <https://data.gov.lv/eng/about> (Piekļuve 2023 05 16)

*** Lietuva, Atvērte dati Lietuvā <https://data.gov.lt/> (Piekļuve 2023 05 16)

ierēdņu vārdiem un kontaktiem, kas ir tieši atbildīgi par lēmumu pieņemšanu saistībā ar informācijas nodrošināšanu vai atteikumu.

Valstij piederošajiem uzņēmumiem un citām "privātām" organizācijām, kas tādā vai citādā veidā saistītas ar valsti, vajadzētu izvērtēt un sekojoši publiski deklarēt, kas no tām pieejamās informācijas ir vai nav komercnoslēpums. Tāpat būtu nepieciešams publicēt komunikācijas instrukcijas līdzīgā veidā, kā to dara visas ar valsti saistītas organizācijas. Šādās instrukcijās būtu jāiekļauj atruna par to, kā organizācijas rīkojas ar informācijas pieprasījumiem situācijās, kur saduras sabiedrības un biznesa intereses.

Problēma: Informācijas atklātības pārsūdzību mehānisms neatbilst žurnālistu vajadzībām

Informācijas atklātības pārsūdzību mehānisma piemērošana žurnālistiem ir daudzdimensionāls process, kas ietver ne tikai normatīvo regulējumu un instrukciju iedarbināšanu, bet arī kontekstuālos, kultūras un ekonomiskos faktoros, piemēram, izglītība, attiecības starp ieinteresētajām pusēm, mediju organizāciju spēks. Līdz ar to produktīvi informācijas pieejamības mehānismi pieprasa uz specifisku problēmu orientētu sūdzību procedūru, kas fokusētos uz informācijas pieejamību. Pašreizējā situācija Igaunijā, kad Datu aizsardzības inspekcijai ir speciāls mandāts lemt par datu pieejamību, ir labs piemērs tam, kā strādāt uz specifisku problēmu orientēta procedūra. Tomēr ideālā gadījumā ar informācijas pieejamības mandātu nodrošinātai institūcijai būtu jāfokusējas tikai uz mediju sektoru (kā Žurnālistu ētikas inspektors Lietuvā), tā vietā, lai būtu atbildība par regulējumu attiecībā uz vispārēju publiku kā Igaunijas Datu aizsardzības inspekcijas gadījumā. Šāda mediju-kompetenta institūcija varētu pildīt arī izglītojošu funkciju un izstrādāt instrukcijas, kā nošķirt žurnālistisko un personīgo interesi, kā veicināt uzmanību par pieejamības problemātiku, un formulēt vadlīnijas informācijas atklātības ieviešanai.

Problēma: Ierēdņu motīvi ir neobjektīvi attiecībā uz privātumu

Visām ieinteresētajām pusēm mediju sektorā būtu kopīgi jālemj par nepieciešamību veicināt sankciju mehānisma ieviešanu, ietverot naudas sodus par informācijas atklātības noteikumu neievērošanu. Pagaidām Baltijas valstīs šāda mehānisma nav, un tas ir krasā pretrunā ar datu aizsardzības praksi, kas izmanto noteiktus regulatorus, kuriem ir tiesības noteikt ievērojamas naudas sankcijas par noteikumu neievērošanu. Varētu izvirzīt hipotēzi, ka gadījumā, ja valsts iestādei sankciju iespējamība par informācijas atklātības noteikumu neievērošanu nav vai ir ļoti maza, bet ir liela iespējamība, ka tiks piemērotas sankcijas par iespējamu Vispārīgās datu aizsardzības regulas (GDPR) pārkāpumu, lēmums nesniegt piekļuvi informācijai var būt neveiksmīgs izmaksu un

ieguvumu analīzes rezultāts.

Mediju īpašniekiem pašiem jābūt praktizēt caurspīdība, jo pagaidām kopumā mediju caurspīdības situācija nav adekvāta. Esošā īpašnieku publicēšanas prakse izskatās uzspiesta. Mediju īpašnieki, vadītāji, galvenie redaktori ir publiskas personas, kuru lēmumi ietekmē sabiedrības intereses. Līdz ar to regulāri būtu jāpublicē jebkāda ar mediju īpašumtiesībām un vadīšanu saistīta informācija, tai jābūt pieejamai auditorijai dažādos formātos, un par to būtu jādiskutē mediju vidē un sabiedrībā kopumā. Caurspīdībai arī būtu jāsniedzas stipri tālāk par īpašnieku atklāšanu. Slepenība ap uzņēmumiem, kas nodarbina žurnālistus, kuri pieprasa informāciju, nemudina ierēdņus izsniegt publisku informāciju. Ja ziņu veidotāji vēlas, lai viņu intereses objekti tāpat būtu pārredzami, pētījumā ieteikts atjaunināt savu attieksmi pret datu koplietošanu par sevi. Piemēram, ziņu izdevumiem, īpaši tiem, kas aktīvi darbojas pētnieciskajā žurnālistikā, būtu labprātīgi jāiesaistās tādos projektos kā "Project Oasis' Independent Media Directory" un jādalās ar visu informāciju par savām aktivitātēm.

Problēma: zināšanu par informācijas pieejamību trūkums ierēdņu, mediju vadītāju un žurnālistu starpā

Civildienesta aģentūrām, iestādēm, kas pieņem darbā un apmāca ierēdņus (piemēram, Civildienesta departaments Lietuvā), būtu jāievieš informācijas atklātības apmācības moduļi, kas ietvertu ne vien pamata informācijas atklātības principus, bet arī specifiskus lēmumu pieņemšanas gadījumus situācijās, kad datu drošība, biznesa intereses un/vai nacionālās drošības intereses saduras ar žurnālistu pieprasījumiem sabiedrības intereses vārdā. Žurnālisti varētu tikt iesaistīti šādās apmācību sesijās un apspriest izaicinājumus kopā ar ierēdņiem savstarpējās izpratnes veicināšanai.

Iestādēm, kam jāpieņem informācijas atklātības sūdzības, un citām institūcijām, kas strādā nozarē, būtu jābūt ievākt neapstrādātus datus par sūdzībām, ko viņi saņem no žurnālistiem, un to iznākumus. Šādi dati būtu jāievāc un jāiekļauj savās ziņošanas praksēs. Pagaidām Baltijas valstīs šādu datu nav ne institūcijās, kas pieņem prasības par vispārīgām problēmām (Igaunijā), ne institūcijās, kas pieņem informācijas atklātības sūdzības.

Vietējām ministrijām, kas ir iesaistītas **Eiropas Mediju brīvības akta** izvērtēšanā, būtu jādiskutē ar mediju ieinteresētajām pusēm par Viseiropas likuma par informācijas atklātību nepieciešamību, un par to, cik lielā mērā dažādas ministrijas varētu palīdzēt veicināt Eiropas debates par šo jautājumu. Baltijas Ārlietu ministrijas varētu izmantot iespēju un rosināt diskusiju par vienota informācijas atklātības mehānisma ieviešanu ar Ziemeļvalstīm. Informācijas pieejamības mehānismi varētu darboties līdztekus tiem, kas pašlaik darbojas Ziemeļvalstu

reģionā, un vēl varētu izstrādāt kopīgus Baltijas jūras reģiona principus, izmantojot tādas reģionālās sadarbības formātus kā Baltijas jūras reģiona padome.

Rekomendācijas Lietuvai

Kopumā Lietuvas mediju ieinteresētajām pusēm būtu jānonāk pie vienota redzējuma par to, vai turpināt nodalīt žurnālistus no vispārējās publikas informācijas atklātības sūdzību jomā, vai arī padarīt to vienādu visiem – ir iespējami abi varianti. Izvēloties pirmo variantu, ļoti nopietni jāattiecas pret aktivitāšu ar žurnālistisko interesi nodalīšanu no citiem datu apstrādes un publicēšanas tipiem.

Pirmkārt, likumdevējiem būtu jāpilnveido žurnālista definīcija, tajā ietverot ikvienu, kas veic žurnālistikas darbības. Par piemēru var izmantot Igaunijas definīciju personai, kas apstrādā informāciju žurnālistiskajām vajadzībām, vai arī var lūkoties uz Zviedrijas praksi, kur ikviena persona var tikt uzskatīta par žurnālistu, ja vismaz puse ienākumu nāk no žurnālistiskās aktivitātes. Žurnālistiskā aktivitāte būtu jādefinē saskaņā ar Lietuvas modeli, kur divas institūcijas kopīgi pārrauga **Fizisko personu datu aizsardzības likumu**.

Otrkārt, Lietuvas likumdevējiem būtu jāpārdomā žurnālistu privilēģijas saistībā ar vienas dienas termiņu informācijas pieejamībai. Esošais formulējums nav piemērojams un tikai rada pārpratumus. Ja Lietuvas mediju politikas veidotāji uzstāj uz to, lai informācijas pieejamības mehānisms tiktu saglabāts, pamatojoties uz žurnālistu privilēģiju principu, termiņš, kurā ierēdņiem jāatbild uz žurnālistu pieprasījumiem, būtu jāpagarina vismaz līdz trim darba dienām, lai tas būtu reālāks. Varētu izmantot Igaunijas pieredzi, kurā ierēdņi tiek aicināti izpildīt prasības nekavējoties, bet ne vēlāk kā noteiktā darba dienu laikā.

Visām Lietuvas mediju ieinteresētajām pusēm būtu jāizvēlas viena institūcija, kas pieņemu informācijas atklātības sūdzības. Ja Lietuvas mediju politikas veidotāji uzstāj uz tādas informācijas atklātības ekosistēmas attīstīšanu, kas balstās žurnālistu privilēģijās, būtu nepieciešams piešķirt privilēģijas arī saistībā ar informācijas pieejamības sūdzībām. Šādu lomu varētu uzņemt Žurnālistu ētikas inspektors, tomēr tad tam būtu jābūt tiesībām sodīt ierēdņus. Ja Lietuvas mediju ieinteresētās puses piekrīt atkāpties no žurnālistu privilēģijām, ieviešot vispārēju informācijas atklātības režīmu, kas būtu vienlīdzīgs visiem, Administratīvo strīdu komisija varētu tikt izraudzīta kā institūcija, kas pieņem informācijas atklātības sūdzības. Tomēr šādā gadījumā periods, kurā jāatrisina sūdzība, būtu jāsaīsina no 20 dienām līdz ne vairāk kā desmit dienām.

Rekomendācijas Latvijai

Latvijas mediju ieinteresētajām pusēm būtu jāiesaistās vispārējā diskusijā par

iekļaujošu informācijas pieejamības likuma piemērošanu saistībā ar aktuālajiem drošības apsvērumiem. Mediju regulatoriem, likumdevējiem, žurnālistu organizācijām un mediju īpašniekiem būtu jāvienojas par sabalansētu informācijas atklātības režīmu, ietverot nacionālās drošības aizsardzību, vienlaikus saglabājot tiesības uz informāciju visiem žurnālistiem dažādās etniskās piederības grupās vai reģionos.

To varētu atrisināt ar pamata rīku komplektu žurnālistu identitātes pārbaudei apšaubāmas identitātes vai motīvu gadījumos vai vadlīnijām par visu ziņu mediju pieprasījumu pārskatāmu un vienlīdzīgu apstrādi, lai nepārkāptu sabiedrības tiesības uz informāciju. Palielinot ierobežotas pieejamības dokumentu klāstu, pārnesot jēdzienu "informācija dienesta vajadzībām" no **Informācijas atklātības likuma** uz likumu "**Par valsts noslēpumu**", kā to nesen rosināja Latvijas likumdevēji, tiktu ierobežotas Latvijas iedzīvotāju tiesības. Šāds solis arī neatrisinātu ar drošības apsvērumiem saistītas problēmas, uz ko piedāvātie grozījumi attiecināti. Proti, jo ierobežotāka informācija, jo mazāk pasargāta no dezinformācijas kļūst sabiedrība. Atjaunināts priekšlikums, kas atbildību par lēmumu izsniegt ierobežotas pieejamības informāciju žurnālistiem uzliek iestāžu vadītājiem, var radīt jaunus strīdus. Tā kā Latvijas informācijas pieejamības mehānisms neietver funkcionējošu procedūru, ko pētījumā dēvē par "sūdzību informācijas atklātības izpildinstitūcijai" vai "otro strīda posmu", žurnālistiem būs jāiziet garas tiesas procedūras katru reizi, kad iestāde nolēmj neizsniegt pieprasīto dokumentu. Tas būtiski sašaurina žurnālistu iespējas piekļūt informācijai un tāpēc var tikt uzskatīts par būtisku žurnālistu brīvības un sabiedrības tiesību uz informāciju ierobežojumu.

Ja visas Latvijas mediju ieinteresētās puses piekrīt, ka šādi ierobežojumi nepieciešami saistībā ar drošības apsvērumiem, būtu jāievieš labi līdzsvarots mehānisms dokumentu piekļuvei žurnālistiem.

Pirmkārt, Latvijā nepieciešams pārvērtēt un pārstrukturēt informācijas pieejamības sūdzību procedūru. Pašreizējā prakse par sūdzības iesniegšanu tajā pašā institūcijā nedarbojas mazā valstī ar cieši saistītu birokrātisko aparātu. Ideālā gadījumā likumdevējiem būtu jāizveido īpaša institūcija, kas strādātu ar žurnālistu informācijas pieejamības sūdzībām. Valstī, kur institūcija informācijas atklātības nodrošināšanai eksistē vienīgi teorijā (tikai kā abstrakts „augstākās institūcijas” institūts), Latvija varētu būt perfekta vieta jaunas institūcijas izveidei, fokusējoties uz informācijas pieejamību – tas varētu būt kas līdzīgs Publiskās informācijas komisijai. No otras puses, Latvijas mediju sektors jau cieš no funkcijas dublējošām institūcijām. Informācijas pieejamības sūdzību funkcija varētu arī tikt noteikta kādai jau esošai institūcijai, piemēram, kādam no tiesībsargiem. Pašreizējais modelis ir īpaši neefektīvs arī garā, trīsdesmit dienu atbildes termiņa dēļ. Ja Latvijas mediju politikas veidotāji uzstāj uz

augstākas institūcijas principa saglabāšanu informācijas atklātības atteikumu risināšanā, būtu vismaz jāsaīsina pārsūdzības termiņš, lai informācijas pieejamības mehānisms kļūtu efektīvāks.

Otrkārt, likumdevējiem būtu jāpilnveido žurnālista definīcija, tajā ietverot ikvienu, kas veic žurnālistiskas darbības. Līdzīgi kā Lietuvā, arī Latvijā varētu pārņemt Igaunijas definīciju par personu, kas apstrādā informāciju žurnālistikas nolūkos, vai arī varētu piemērot Zviedrijas praksi, saskaņā ar kuru ikvienu personu var uzskatīt par žurnālistu, ja vairāk nekā puse no viņa ienākumiem nāk no žurnālistikām darbībām.

Visbeidzot likumdevējiem būtu precīzi jādefinē to ziņu mediju statuss, kas iegūti, piedaloties Masu informācijas reģistrā, un ar to saistītās tiesības un pienākumi, lai visiem žurnālistikā un mediju sfērā kopumā strādājošajiem būtu lielāka skaidrība.

Rekomendācijas Igaunijai

Likumdevējam vajadzētu ietvert klauzulu **Likumā par negodīgas konkurences ierobežošanu un komercnoslēpumu aizsardzību**, kas noteiktu, ka komercnoslēpumu aizsardzība nevar pārspēt preses brīvību, tādējādi skaidri norādot visiem valstij daļēji piederošajiem un kontrolētajiem (kā arī privātajiem) dalībniekiem, ka komercnoslēpumus nedrīkst padarīt par absolūtiem.

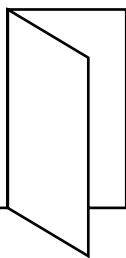
Ja Igaunijas mediju ieinteresētās personas vēlas saglabāt informācijas atklātības ieviešanu vienlīdzīgu visiem sabiedrības locekļiem, atlikušās likumos formulētās privilēģijas, pat ja tās ir nebūtiskas, būtu jāatceļ, lai neradītu pārpratumus.

Ideālā gadījumā likumdevējiem Igaunijā būtu jāizveido īpaša aģentūra žurnālistu informācijas atklātības sūdzību izskatīšanai. Ja mediju ieinteresētās personas vēlas saglabāt informācijas pieejamības uzraudzību Datu aizsardzības inspekcijas pārraudzībā, informācijas pieejamības aizsardzības funkcijai jāieņem līdzvērtīga vieta līdztekus datu aizsardzības funkcijai. Vienas pieturas informācijas pieprasījuma risinājums ir solis pareizajā virzienā, tomēr iestāde varētu apsvērt arī izglītojošas/informatīvas kampaņas sākšanu, izskaidrojot, kā tas darbojas. Igaunijas likumdevēji varētu arī apsvērt iespēju saīsināt informācijas atklātības pārsūdzības atbildes sniegšanas termiņu no trīsdesmit uz vismaz desmit dienām vai pat īsāku laiku.

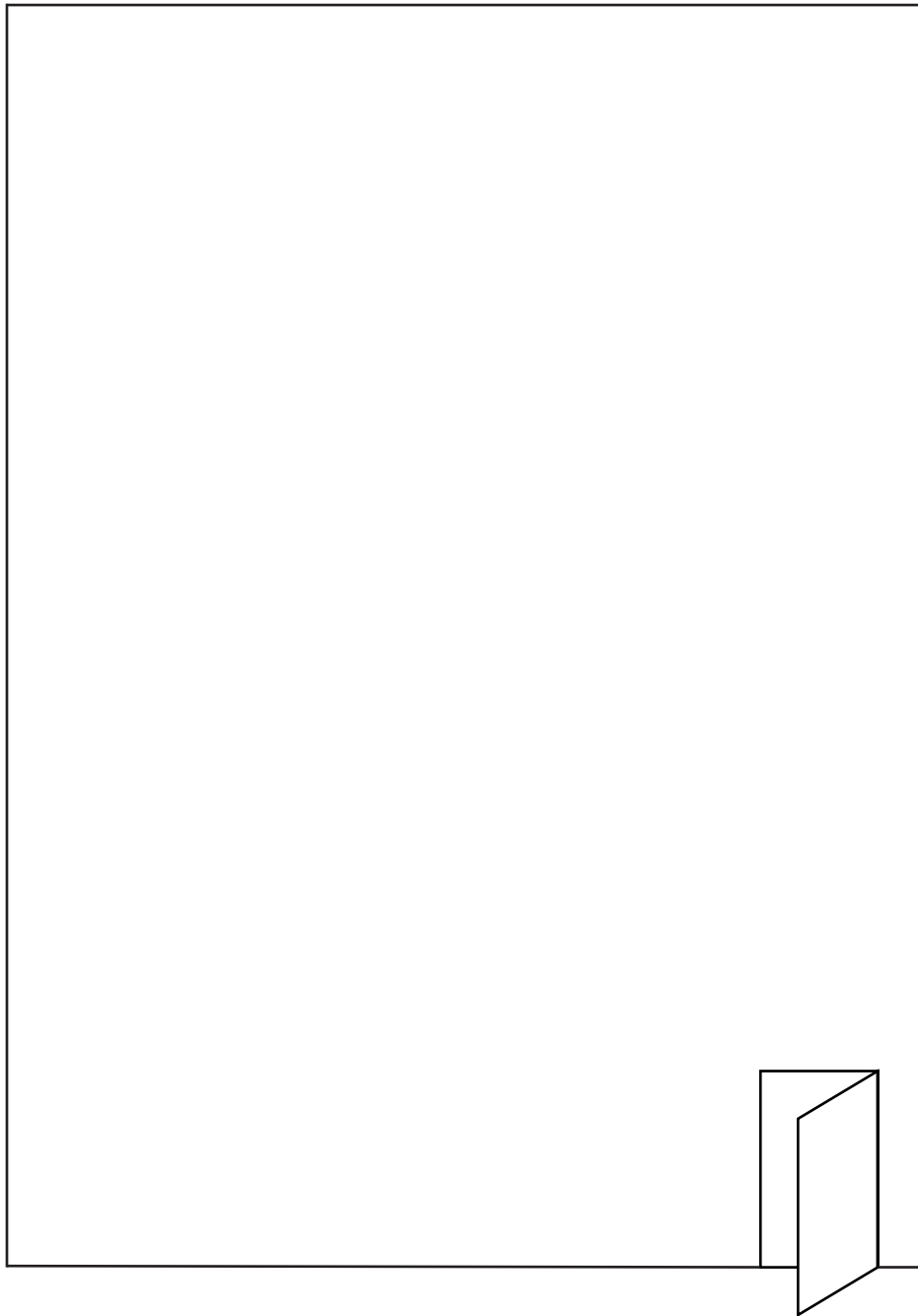
Lai Informācijas pieejamības mehānisms saglabātu savu efektivitāti laikā, kad notiek intensīvāka diskusija par piekļuvi informācijai, Igaunijai būtu jāapsver Datu aizsardzības inspekcijas jurisdikcijas paplašināšana, tās redzeslokā iekļaujot arī citus tiesību aktus, kas regulē sabiedrības piekļuvi informācijai.

lestādes tīmekļa vietnē būtu ne tikai jānorāda, kāda veida pārsūdzības tā var pieņemt, bet arī jāinformē žurnālisti un parastie pilsoņi, kā viņi var pārsūdzēt atteikumus, kas pamatoti ar komercnoslēpumu aizsardzību vai valsts drošību.

Igaunijas Mediju uzņēmumu asociācijai vajadzētu sākt uztvert žurnālistu organizācijas kā sociālos partnerus un iekļaut to pārstāvjus Preses padomē. Izdevēju un žurnālistu asociācijām būtu jāvienojas par turpmāko informācijas pieejamības mehānismu žurnālistikā un vērsties pie politikas veidotājiem par to kopā.

Jūsu piezīmes

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for writing notes. In the bottom right corner of this box, there is a small icon of a folded page, consisting of two overlapping rectangles.

Strīdi par piekļuvi
Žurnālistu prakse un informācijas brīvības politika Baltijas valstīs

Pētījuma kopsavilkums un politikas rekomendācijas
Tulkojums latviešu valodā

www.disputesoveraccess.eu
info@balticada.eu
[@balticada](https://twitter.com/balticada)

Vāka dizains un izkārtojums: Išplēstinēs aplinkybės, 2023

